

جعبه ابزار مداخله در سال‌های اولیه زندگی

فعالیت‌هایی فراگیر برای
حمایت از رشد کودک

فهرست مطالب

سخنی با خوانندگان.....	۷
۱. اهمیت تشخیص و مداخله زودهنگام.....	۹
۲. انجام مشاهده‌های معنادار.....	۱۳
۳. استفاده از جعبه‌ابزار مداخله در سال‌های اولیه زندگی.....	۱۸
۴. چک‌لیست‌های مربوط به رفتارهای مشاهده‌شده.....	۲۳
۵. فعالیت‌های مداخله‌ای در سال‌های اولیه زندگی.....	۲۹
۶. والدین در نقش همکاران.....	۷۹
۷. فعالیت‌های حمایت از والدین (PSA).....	۸۴
واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....	۱۱۹

اهمیت تشخیص و مداخله زودهنگام

۱

سالیان سال بر اهمیت تشخیص، یعنی شناسایی تأخیرهای احتمالی در تحقق مراحل مهم زندگی یا تفاوت‌ها در رفتار و رشد، و مداخله زودهنگام، به ویژه در پنج سال اول زندگی، تأکید شده است و همچنان کانون توجه در سال‌های اولیه محسوب می‌شود. تشخیص و مداخله زودهنگام می‌تواند از بروز مشکلات بیشتر در مسیر تحصیل و زندگی آتی کودک جلوگیری کند و نیاز به مداخله‌های هزینه‌بر را کاهش دهد و مزیت‌های بسیاری برای والدین جهت حمایت از کودکان خردسال خود داشته باشد.

کودکان اغلب یادگیری و آموزش رسمی را در حالی آغاز می‌کنند که فاقد مهارت‌های کلیدی موردنیاز برای یادگیری و پیشرفت مطلوب هستند. ممکن است که آنها در برخی از زمینه‌های رشد دچار تأخیر باشند یا ممکن است که به دلایل گوناگون، شکاف‌هایی در رشد خود داشته باشند. عقب ماندن از رشد در سال‌های اولیه زندگی می‌تواند تأثیر چشمگیری بر دستیابی کودک به توانایی بالقوه خود داشته باشد و ممکن است موجب شکل‌گیری موانع زیادی در مسیر یادگیری کودک شود. افزون بر این، می‌تواند باعث شود که کودک گستره‌ای از رفتارهای متفاوت را از خود نشان دهد، که اغلب اولین چیزهایی هستند که توجه ما را به خود جلب می‌کنند. اغلب، ممکن است که ما این رفتارهای متفاوت را به عنوان مسائل رفتاری در نظر بگیریم، بدون اینکه علت زیربنایی آنها را پیدا کنیم.

کودکان هر روز بدون اینکه بدانند چه چیزی در طول روز در انتظارشان است، از خواب بیدار می‌شوند. آنها دوست دارند خوش بگذرانند، تعاملات و تجارب مثبتی با سایر کودکان و بزرگسالان داشته باشند و به‌طور طبیعی می‌خواهند شاد باشند. این‌طور نیست که آنها با هدف «انجام ندادن کار درست» از خواب بیدار شوند. با وجود این، همان‌طور که همه می‌دانیم، انجام دادن «کارهای درست» برای بسیاری از کودکان دشوار است و ممکن است رفتارهایی از خود نشان دهند که انتظارشان را نداریم یا از آنها خوشمان نمی‌آید.

اگر به صورت زودهنگام متوجه تفاوت‌ها در رفتار شویم، همیشه دلیلی برای آنها وجود خواهد

داشت و ممکن است با حیطه‌ای از رشد که احتمالاً نیاز به مداخله دارد در ارتباط باشند. ممکن است که این تفاوت‌های رفتاری خودشان را به شیوه‌های زیر نشان دهند:

- خودداری از متابعت (پیروی نکردن از دستورات)
- مختل کردن کار یا صحبت دیگران/ تعامل اجتماعی ضعیف
- پنهان شدن یا گوشه‌گیری
- فرار کردن/ دوری کردن از دیگران و تکالیف
- زدن، گاز گرفتن، پرخاش کردن
- رفتار کردن مطابق میل خود
- خسته و کم حوصله بودن
- زود رنج بودن، عصبانی شدن، مدام گریه کردن، به طور کلی غمگین بودن

هنگام کمک به متخصصان جهت شناسایی علت نگرانی، از آنها می‌خواهیم که راجع به رفتاری که کودک از خود نشان می‌دهد فکر کنند و رفتار مورد انتظار خود را به این صورت بیان کنند: «ای کاش آنها می‌توانستند یا ای کاش می‌شد...» برخی از نمونه پاسخ‌ها به این صورت بودند: «ای کاش آنها می‌توانستند آرام روی فرش بنشینند»، «ای کاش اسباب‌بازی‌ها را به زور از دیگران نمی‌گرفتند»، «ای کاش از دستوراتم پیروی می‌کردند» یا «ای کاش با دیگر کودکان تعامل می‌کردند».

همان طور که می‌بینید، پاسخ‌های ارائه‌شده به این سؤال مانع موجود در مسیر یادگیری موفق را مشخص کرده‌اند. مرحله بعدی، پرسش در خصوص «چرایی» رخداد این رفتار و بررسی علت بروز آن از طریق مشاهده‌ها، بحث‌ها با والدین و کارکنان و شناسایی عوامل آغازگر احتمالی است. در ادامه کار، می‌توانیم مداخله مناسبی را اجرا کنیم. اگر تنها به رفتار نگاه کنیم و آن را مد نظر قرار دهیم و سعی کنیم بدون نگاه کردن به علت، به کودک کمک کنیم، موفقیت خیلی کمتری در کمک به کودک جهت پیش رفتن در مسیر رشد حاصل می‌کنیم. در بسیاری از موارد، چنین روشی می‌تواند تأثیر معکوسی داشته باشد و ناکامی کودک را افزایش دهد.

این طور نیست که کودک از عمد و با برنامه‌ریزی قبلی خلاف انتظارات ما رفتار کند، بلکه رفتار او همیشه معلول چیز دیگری است. لازم است که ماهیت این «چیز دیگر» را شناسایی کنیم و مداخلاتی نظام‌مند برای پرداختن به مسائل و کمک به کودکان جهت تبدیل شدن به فراگیرانی موفق، فراهم آوریم.

مداخله زود هنگام نظام‌مند کلید فراهم آوردن شالوده‌هایی است که کودکان برای تحقق توانایی بالقوه خود و تبدیل شدن به فراگیرانی مادام‌العمر نیاز دارند.

آیین‌نامه اجرایی نیازهای آموزشی ویژه و ناتوانی‌ها (SEND) سال ۲۰۱۴ (که همچون گذشته دارای اعتبار است) بر اهمیت تشخیص زودهنگام و نقش مدارس در این خصوص تأکید می‌کند:

همه مدارس باید رویکرد شفافی نسبت به شناسایی نیازهای آموزشی ویژه (SEN) و پاسخگویی به آنها داشته باشند. مزیت‌های تشخیص زودهنگام - شناسایی کردن نیاز در زودترین زمان ممکن و سپس فراهم کردن تمهیدات مؤثر برای بهبود نتایج درازمدت برای کودک یا نوجوان - بر کسی پوشیده نیست.
(ماده ۶.۱۴ آیین‌نامه)

اگر مشخص شود که شکافی در مسیر رشد کودک وجود دارد یا اینکه کودک از رشد عقب مانده است، چنین چیزی لزوماً به این معنا نیست که او به آموزش ویژه نیاز دارد. با وجود این، از طریق تشخیص و مداخله زودهنگام، می‌توانیم نیازهای ویژه را به صورت زودهنگام شناسایی کنیم و با بهره‌گیری از مداخله زودهنگام مناسب، فرصت‌های زندگی را برای کسانی که نیاز آموزشی ویژه دارند به طور چشمگیری بهبود ببخشیم.

اگر قرار باشد به هر کودکی فرصت تبدیل شدن به یک فراگیر موفق داده شود، لازم است که مدارس و محیط‌ها از همان ابتدا کودکانی را که انتظارات وابسته به سن را در حیطه‌های ارتباط و زبان، رشد جسمی و رشد شخصی، اجتماعی و هیجانی برآورده نمی‌سازند شناسایی کنند. مداخله مؤثر در سال‌های اولیه می‌تواند شکاف رشدی را کاهش دهد و شرایط را برای کودکانی که انتظارات وابسته به سن را برآورده نمی‌سازند بهبود ببخشد.

مداخلاتی که پیامدهای مثبتی برای کودکان به همراه دارند مداخلاتی هستند که نیازهای فردی کودک را برآورده می‌سازند. به منظور مشخص کردن نیازهای ویژه کودکی که در خطر عدم تحقق توانایی بالقوه خود قرار دارد، متخصصان باید با کودک تعامل کنند و او را حین مشارکت در فعالیت‌هایی که خود کودک آغازگر آنها است تحت مشاهده قرار دهند. بحث با والدین و مراقبان اطلاعاتی در خصوص وضعیت خانواده در اختیار متخصص قرار می‌دهد. در ادامه، می‌توان از این اطلاعات برای برنامه‌ریزی فعالیت‌های چالشی و مناسب، که بر حسب نیازهای فردی کودک متناسب‌سازی می‌شوند، استفاده کرد. وقتی که برنامه مداخله تدوین شد، لازم است که متخصصان پیشرفت کودک را زیر نظر بگیرند و تأثیر برنامه را مورد ارزیابی قرار دهند.

برای اینکه مداخله موفقیت‌آمیز باشد، متخصصان باید نقشی حیاتی در حمایت از کودک جهت تحقق کامل توانایی بالقوه‌اش ایفا کنند. تعامل با کودک در فعالیت‌های نظام‌مند، چند حسی و مبتنی بر بازی که حیطه مورد نظر را تحت پوشش قرار می‌دهند، کودک را قادر می‌سازد از محدودیت‌های

کنونی خود فراتر برود.

به لحاظ منطقی، چه انتظاراتی می‌توانیم از کودکان خردسال داشته باشیم؟ روابط اجتماعی ما بزرگسالان مبتنی بر تبادل، پیش‌بینی، در نظر گرفتن احساسات، شرایط و نیازهای فردی، احترام متقابل و ارزش قائل شدن برای دیگران است. همه این‌ها در خصوص روابط ما با کودکان و انتظارات ما از آنها صدق می‌کند. بنابراین، انتظارات ما از کودکان باید واقع‌بینانه و با سن، مرحله رشدی و حالت هیجانی آنها تناسب داشته باشد.